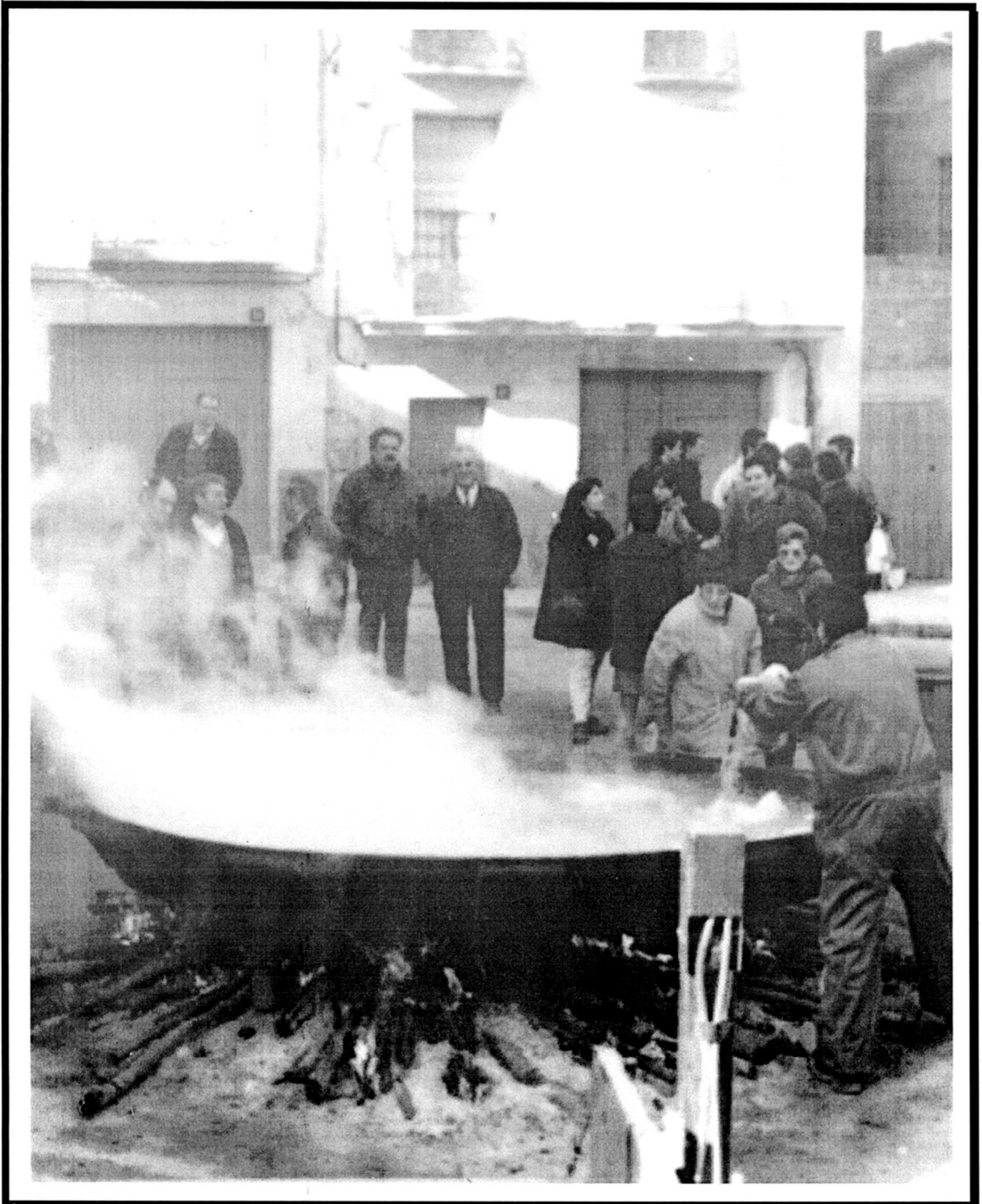

núm. 184

La Femosa

Revista d'opinió i informació local
ARTESA DE LLEIDA, gener-febrer del 2000

La Femosa

Gener-febrer
[184, 2000]

Edita l'Agrupació Cultural
La Femosa,
carrer dels Gallart, 7.-
25150. Artesa de Lleida.

*

*Aquesta
publicació local
rep el suport de:*

Generalitat de
Catalunya
(Dept. de Cultura).

Diputació de Lleida
(Institut d'Estudis Ilerdencs).

Ajuntament
d'Artesa de Lleida.

Els articles que apareixen a les
planes de **La Femosa**
reflecteixen únicament l'opinió
de llurs signants.

2a. època.
Dipòsit Legal:
L-264-1981.

PÒRTIC

Fa relativament pocs anys, ningú no s'hauria atrevit a augurar un avançament tan ràpid en el camp de la informàtica. I no només en l'aparició al mercat de màquines més potents (i cada cop més barates). Ordinadors que, amb programes de tota mena, són capaços de fer o realitzar les coses més impensables, sinó a pensar que, aquests estris, entrarien tan aviat i amb tanta força dins de les nostres llars. D'un començament, semblaven només ginys d'oficina, útil per cinquanta mil coses, però no un instrument de joc (entre altres coses) per la canalla. Ara, l'ordinador, en moltes escoles, s'ha fet més imprescindible que els llibres, i aquí és, més o menys, on volíem anar a parar: els escolars, i estudiants en general, es troben més còmodes «navegant» per l'ordinador que no cercant el significat d'un mot a les pàgines d'un diccionari, i això, a la llarga (negativament o no), pot significar el final dels llibres.

Quan parlem d'això, entre la gent més gran, notem una certa desconfiança, una mena de desaprovament (on anirem a parar!). Ara, diuen, quan el català s'ensenya a escoles i es publiquen més llibres que mai en la nostra llengua, gairebé ningú no llegeix. Les biblioteques (amb la de «La Femosa» en tenim una prova) són plenes de llibres i buides de lectors, només els estudiants que necessiten consultar llibres per a fer algun dels seus treballs, les visita. Això, és clar, per la gent més gran, que només havia alimentat la seva cultura amb els llibres, és una cosa que els preocupa, perquè els sembla que, quan no hi ha neguit de lectura, és que de fet, no hi ha cap mena de neguit cultural.

El cas és que, llegint llibres o no, els joves estan molts més informats del que passa al món del que ho havia estat mai ningú abans, i tot això gràcies a les màquines, de tot tipus, que hom s'ha acostumat a utilitzar. No podem saber si en el futur la gent prescindirà dels llibres, però del que sí que podem estar segurs és que, amb llibres o no, el nivell cultural de les persones (si la cultura és informació), serà molt superior a la nostra. Una altra cosa és l'ús que en facin, perquè, com hem vist sempre, no a un més alt nivell cultural correspon un comportament social més solidari, de tolerància i de respecte envers els altres. Però esperem que, en aquest cas sí.

LA FEMOSA CUINA

ESPINACS AMB BEIXAMEL

INGREDIENTS:

Un quilo i mig d'espínacs
Una llauna de tonyina
Tres ous
Cent grams de formatge ratllat
Un litre de llet
Farina, oli
Mantega i sucre

Una vegada nets els espínacs, es fregeixen com per a fer una truita, amb un pols de sucre.

En una llauna d'anar al forn, hi ficarem un sostre d'espínacs, un sostre d'ous durs tallats a rodanxes, un altre sostre d'espínacs, un altre de tonyina i, per últim, es cobreix d'espínacs.

Farem una beixamel amb farina, llet i una mica de mantega, per cobrir els espínacs. Al damunt hi posarem el formatge ratllat. Ho ficarem al forn fins que estigui daurat.

PINYA AMB GUARNIMENT

INGREDIENTS:

Tres pinyes naturals
Un litre de crema
Mig quilo de nata
«Cointreau»
Sucre cremat líquid
Neules

Es parteixen les pinyes per la meitat (igual ho podem fer en rodó com en llarg). Les buidarem, sense rascar massa, per no foradar-les.

Tallarem la carn de la pinya que hem tret a trossets petits, traient-li la part més dura i la deixarem amanida amb el licor.

A part, farem una crema amb ous, espessa, i muntarem la nata.

Agafarem les meitats buides de les pinyes i les omplirem de la carn de la pinya amanida, sense suc. A continuació hi posarem unes cullerades de crema i, després, amb la manega pastissera, ho cobrirem amb la nata, fent com una mena de flor, la qual regarem amb un raig de sucre cremat. Per últim, li clavarem un parell de neules.

Es pot presentar posant 'hi a sota un triangle de paper d'alumini. Bon profit.

Us recomanem que feu un dinar lleuger, perquè sinó, no podreu amb aquestes postres.

ÍNDEX

PÒRTIC	3
LA FEMOSA CUINA	4
NOTES I NOTÍCIES	6
EI NOM DEL POBLE	
<i>Der A Costaferda</i>	13
LES PINTURES DE L'ALTAR DEL SANT CRIST..	
<i>Der Isidre Puig i Josefina París</i>	14
PROGRAMA DE PREVENCIÓ DEL CÀNCER	
DE MAMA	16
1918 UN ANY, EN LA HISTÒRIA D'ARTESA,...(2)	
<i>Der Josep Gallart Fernández</i>	17
LA CASETA DELS LLUMS	
<i>Der Pere Arnau</i>	22
AMB POQUES PARAULES	
<i>De Felip Gallart</i>	24
DONES MALTRACTADES	
<i>Der Eulàlia Solà</i>	25
QUARANTA-UNA COMARQUES	
<i>Der A.C. i R. S.</i>	27
AQUELL AERÒLIT	
<i>Der Lluís Salvador</i>	30

PORTADA:

**Preparant l'olla barrejada
de Sant Antoni**

NOTES I NOTÍCIES

20 ANYS D'AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS

El diumenge dia 19 de desembre, l'Ajuntament va convidar personalment a tots els regidors i regidores que al llarg dels 20 anys d'ajuntaments democràtics han estat a Casa la Vila.

L'acte va estar obert al públic, i així es va fer saber en una circular que es va repartir a tota la població.

Tres, dels quatre alcaldes, que al llarg d'aquests anys han estat al càrrec de la Casa consistorial van ser els encarregats d'adreçar unes paraules i de fer lliurament d'un «pin» de plata amb el segell d'Artesa de Lleida, en agraïment al seu servei.

Acte seguit es va celebrar un aperitiu per a tothom.

Regidors, exregidors i públic en general

FESTES DE NADAL

Durant el període nadalenc, la Comissió de Festes ha dut a terme un seguit d'activitats per aconseguir que els artesencs i artesenques tinguessin alguna excusa per poder sortir i retrobar-nos.

El dia 25, es va celebrar una sessió llarga de ball, i després de sopar es va projectar una pel·lícula de cinema.

El dia 26, Sant Esteve, pel matí es va projectar una pel·lícula infantil, i per la tarda novament va estar present la música, amb una altra llarga sessió de ball.

El dia 31 de desembre, com ja fa una colla d'anys, es va celebrar el sopar de Cap d'Any, amb música en directe; més de 200 persones hi estaven inscrites, i on la gresca i la xirinola va durar fins a les 6 de la matinada.

A banda d'aquestes activitats, l'Ajuntament va organitzar amb la col·laboració de l'Associació de Joves d'Artesa de Lleida, les festes de l'arribada del Xambelan, i dels Reis Màgics d'Orient.

El Camarlenc reial

Arribada dels Reis Mags

OBRES A LA CARRETERA L-702

Finalment i després de molt insistir i queixar-se, sembla que les obres de la carretera L-702 ja estan en bon camí.

Un cop passades les festes de nadal, s'han iniciat els treballs de la mateixa, de manera intensa per tal de poder acabar les obres dins el termini que l'administració, en aquesta cas la Direcció general de Carreteres, havia promès.

En un programa radiofònic el cap de la Direcció General de Carreteres, Sr. Benet, es va comprometre davant els alcaldes dels municipis directament afectats, Castellldans, Puigverd de Lleida i Artesa de Lleida, que les obres estarien acabades durant el mes d'agost.

Cal esperar que els terminis es compliran i que podrem gaudir d'una millor via de comunicació amb la ciutat de Lleida. Mentrestant ens toca patir tot el tràfec de les obres i la mala conservació de l'actual xarxa. Tot sigui per a bé.

FESTA DE SANT ANTONI

Sant Antoni, és una de les dues festes local que l'Ajuntament va escollir per l'any 2000.

Com en anys anteriors Sant Antoni, se celebra no només amb la benedicció dels vehicles i dels animals, sinó també amb un dinar de germanor que consisteix en una Olla Barrejada, servida a la Sala de la Llar del poble.

Enguany tot i que la festa era en dilluns i molts artesencs i artesenesques treballaven es va comptar amb l'assistència al dinar d'unes 300 persones que van degustar aquest plat tan típic i tradicional de les nostres terres.

La sala de la Llar del Poble, en l'àpat de «l'olla barrejada» de Sant Antoni

NOVA LLICÈNCIA DE TAXI

El Ple de l'Ajuntament del dia 27 de gener va acordar concedir a César Guerrero Ruche la llicència municipal per un vehicle destinat a transport urbà i interurbà per un vehicle de menys de 2 anys d'antiguitat i de fins a un màxim de 9 places.

Aquesta és la segona llicència d'autotaxi que és concedeix a Artesa. La primera està concedida a la mateixa persona, que porta gairebé un any de funcionament.

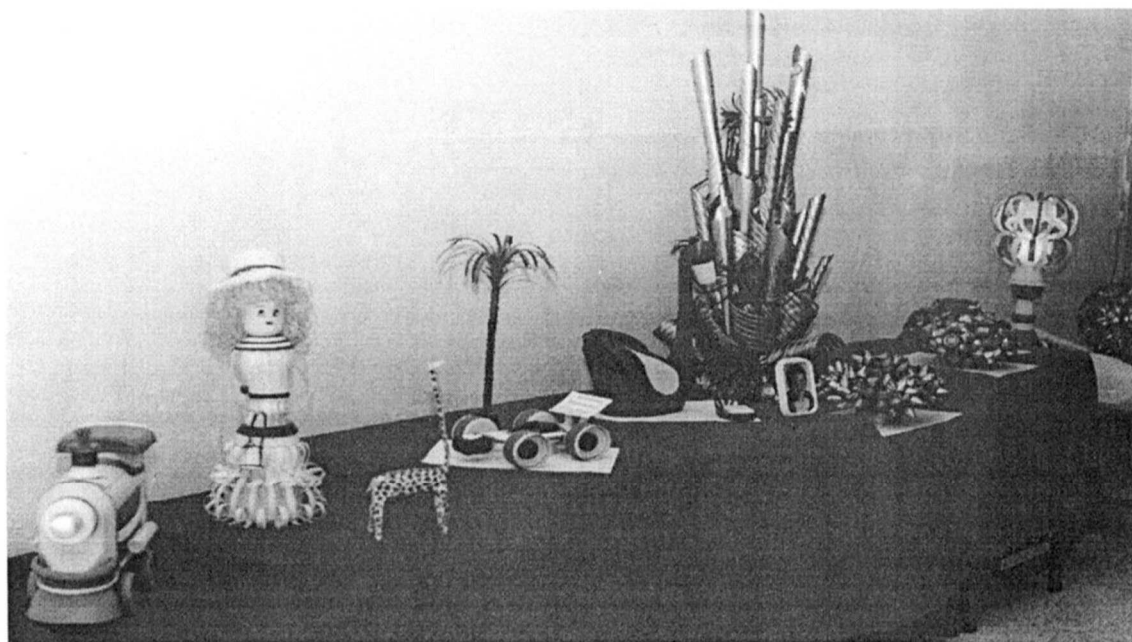
EXPOSICIÓ HUMANITÀRIA

Durant les festes de Nadal, a la sala d'exposicions de la Casa Parroquial, va estar oberta una exposició de treballs manuals, muntada per les dones del Casal d'Avis. En aquesta exposició, es podien veure tota mena de peces de llana (jerseis, bufandes, gorres), que havien confeccionat les dones del Casal, durant tot l'any, per col·laborar a l'ajuda humanitària organitzada pel Consell Comarcal del Segrià

També s'exposaven treballs manuals (molts tipus d'objectes), fet a partir de materials de plàstic reciclat. Aquests materials eren el resultat del curset de «Treballs Manuals» que havia dirigit la professora Palmira Montalbán. El bon acolliment d'aquesta exposició, hauria d'engrescar més gent a participar-hi en el proper any.

Dos detalls de l'exposició

CONCERT DE LA CORAL

El diumenge, dia 2 de gener, a l'església parroquial, la coral «La Primavera Artesenca» va oferir un concert de cançons tradicionals, amb aquest repertori:

1 Allà en un pessebre	James E. Splim
2 Balaio	Hector Villa-Lobos
3 Dins la mar la vela blanca	S. Riera - J. Maideu
4 On aneu	Popular anglesa
5 Doebo	Rieks Veemker
6 Santa nit	Popular alemanya
7 Gia la notte	L. V. Beethoven
8 Rossinyol	A. Pérez Moya
9 O vaso galo camadre	M. Groba
10 El noi de la mare	E. Cervera
11 Ha nascut un infant	M. Oltra
12 Aclarida	Popular siciliana

Aquest concert era força esperat, perquè era el primer que feia la coral amb el seu nou director, el senyor Robert Solé Ruestes

Els membres de la Coral «La Primavera» amb el seu nou director

BALANÇ DEMOGRÀFIC D'ARTESA, 1999

NEIXEMENTS

NOM	DATA NAIXEMENT	NOM DELS PARES
Carrera Argilés, Carla	22 de febrer	Carrera Fornalés, Josep M. Argilés Andrés, Montserrat
Pellisé Solanelles, Pol Aleix	22 de febrer	Pellisé Capell, Jaume Solanelles Batlle, M. Teresa
Batlle Besora, Humbert	5 d'abril	Batlle Moncusí, Jesús Besora Garrós, Judith
Antolino Oró, Marta	3 de maig	Antolino Botias, Manuel Oró Betriu, Anna M.
Drudís Roure, Martí	25 de maig	Drudís Bellmunt, Marcel Roure Rova, Ester
Garròs Bonastra, Marc	2 de juny	Garròs Iglésias, Ermengol Bonastra Invernón, Anna
Soler Iglésias, Marc	2 de juny	Soler Drupez, Agustín Iglésias Tudela, Núria
Lara Martínez, Maria	13 de juny	Lara Escolana, Amador Martínez Garrido, Concepción
Gallart Roig, Marta	14 de juny	Gallart Mayoral, Jaume Roig Prats, M. Carme
Batlle Vila, Pol	17 de juliol	Batlle Gallart, Javier Vila Albareda, M. Carme
París Moliner, Maria	19 d'octubre	París Olomí, Juan Actavio Moliner Casape, M. carme
Gallart Valentines, Gerard	27 d'octubre	Gallart Costafreda, Adrià Valentines Santacreu, Josefina
Mor Miró, Laura	2 de novembre	Mor Bonet, Josep Miró Puig, M. Goreti
Gorostizaga Gómez, Pablo	17 de desembre	Gorostizaga Eguiluz, Enrique Gómez, Santiago, M. Luisa
Drudis Ibañez, Judit	28 de desembre	Drudis Segarra, Jaume Manuel Ibañez Torres, Inmaculada

MATRIMONIS

NOM DELS CONTRAENTS		DATA D'ENLLAÇ	
DRUDIS SEGARRA, JAUME MANUEL	IBAÑEZ TORRES, INMACULADA	20	de febrer
GARCIA LOPEZ, JOSE ANTONIO	NOSAS BERTRAN, MARIA ISABEL	27	de febrer
COSTA FREDA PUIG, FRANCISCO	AIGUA DE COLOM, TERESA	21	de març
BATLLE GALLART, JAVIER	VILA ALBAREDA, M ^a CARME	17	d'abril
BONET GALLART, JOAN	CREUS CORTADELLA, NURIA	24	d'abril
GALLART CAPELL, XAVIER	CERVELLO TOST, ISABEL	1	de maig
ARBONES TOST, JOSEP	MATEU CASES, M ^a DEL MAR	8	de maig
CARRERA MENTUY, LLUIS	OLOMI FALGUERA, M ^a TERESA	9	de maig
VILASECA CORTINA, ALFRED	GALLART BONAISTRA, ESTHER	12	de juny
GRAU GARCIA, RAMON	FERNANDEZ FRANCO, ELISA	26	de juny
MORENO GIMENEZ, RAMON	FORTUNY GIMENO, M ^a ANGELS	1	d'agost
GIMENO FERNANDEZ, CARLOS	MINGUET OLOMI, MAGDALENA	4	de setembre

DEFUNCIONS

NOM	DATA DE DEFUNCIÓ
BRAVO DRUDIS, JOAQUIN	2 de gener
BONET PARIS, JOSEFA	4 de gener
ORO GASOL, RAMON	10 de gener
MOR SERES, JOSE	11 de gener
SALILLAS MORILLO, ROSA	22 de gener
BONASTRA GYIXE, SABASTIANA	26 de gener
BONSATRA PUIG, BUENAVENTURA	10 de febrer
PUIG FREIXENET, RAMONA	14 de març
LLUSA CAPELL, PERE	26 d'abril
GALART GENE, MERCEDES	10 de maig
ADILLON PIQUER, M ^a TERESA	20 de maig
BADIA OLOMI, RAMON	31 de maig
DIEZ RODRIGUEZ, FELICIANA	1 de juny
TORREGUITART PORQUERAS, ISIDRO	23 de juny
BELLMUNT BERENGUE, JOSEP	2 de juliol
BELLMUNT MORILLO, SEBASTIAN	15 de juliol
GALLART BATLLE, RAMON	25 de juliol
ORO ORO, ELOY	24 d'agost
TORREGITART BOBET, MARIA	10 de setembre
SIMORRA AGULLO, FRANCISCO	12 d'octubre
OLOMI MATLLE, PERE	1 de novembre
COSTAFREDA CASTILLO, MARIA	4 de desembre

Població a 1 de gener del 2000.....1.332 persones

Distribuida en

Homes..... 682
Dones..... 650

BALANÇ DE LA BIBLIOTECA

Durant l'any 1999, van entrar a la Biblioteca de La Femosa 427 nous llibres: del Núm. d'inventari 5.192 al 5619. Els llibres entrats tenien aquesta procedència:

Donats per la Generalitat de Catalunya.....	112
Adquirits per «La Femosa»	10
Donats per particulars.....	70
Per intercanvi de publicacions.....	5
Donats per la Caixa de Pensions.....	68
Donats pel col·legi «Els Til·lers» d'Artesa.....	<u>162</u>
Total.....	427

Sense comptar les persones que han vingut a consultar llibres o a llegir a la seu de la Biblioteca, 48 han aprofitat el servei de préstec, els quals han llegit un total de 218 llibres.

L'Agrupació Cultural «La Femosa» ha invertit a la Biblioteca durant l'any 1999, 52.560 pessetes. 43.400 en adquisició de llibres i 9.160 en altres materials.

EL NOM DEL POBLE

A la presentació del llibre *El llarg camí de l'alba*, de l'escriptor artesenc, col·laborador de LA FEMOSA, Felip Gallart, que es va fer al Saló d'Actes del nostre Ajuntament el dia 10 de desembre passat (vegeu LA FEMOSA Núm..., 183), entre altres coses l'autor va dir que, aquesta novel·la de caire històric, centrada en la Guerra del Francès, l'havia començat a gestar a Artesa, pensant precisament en la batalla de Margalef, els morts de la qual van quedar sense enterrar fins que van obligar els veïns d'Artesa a sepultar-los. Des de llavors, aquell lloc de la batalla de Margalef, pels artesencs, sempre seria conegut com «El racó dels Morts» encara que, aquest topònim, només consta dins el record dels nostres vells.

Després de la presentació, mentre fèiem els honors al refrigeri que l'Ajuntament havia preparat per a l'ocasió (com que ja m'havia llegit la novel·la), vaig preguntar al Felip el per què, aquesta anècdota històrica tan nostra, no l'havia recollit en el seu llibre. La resposta em va deixar una mica preocupat, si bé no sorprès. Em va dir que ja hi havia pensat, però com que bona part del llibre el centra a Artesa de Segre, parlar d'una altra Artesa podia ser una mica embolicat, de comprensió, pels futurs lectors de la novel·la. No vaig argumentar res més, però, entre mi em vaig preguntar: ¿Si el nom del nostre poble, en lloc de ser Artesa de Lleida hagués, estat «Artesa del Pla», «Artesa del Sud» o «Artesa de Baix» quina mena de confusió hi hauria pogut haver en els lectors?. Em vaig contestar jo mateix: cap ni una, evidentment.

Perdoneu-me que, aprofitant aquesta avinentesa, torni a parlar de la necessitat de canviar el segon nom del nostre poble. Perquè a mi em va doldre considerablement que, en aquesta novel·la d'un artesenc d'Artesa de Lleida, s'ometi el nom del poble de l'autor per no confondre els lectors, quan, de fet, hi surten els noms de gairebé tots els pobles de vora el nostre, però no el del nostre. Em va doldre, vet ho aquí.

Des d'aquestes pàgines he exposat tots els

arguments possibles (tots els que a mi se m'han acudit, que segurament n'hi deu d'haver més) per fer entendre la necessitat de canviar el nom de Lleida, afegit al d'Artesa, perquè el nostre poble tingui personalitat pròpia (identitat, com si diguéssim) i no sigui confós, mai més, amb el nostre homònim de vora el Segre: més gran, més ben comunicat i, sobretot, situat en una cruïlla de camins on hi passa moltíssima gent. Si Artesa de Segre és molt coneguda i Artesa de Lleida no gaire i tots dos pobles són a les terres de Ponent, en això que encara és, oficialment, la «província de Lleida» i per aquest costum d'anomenar «Lleida» a tot aquest territori, Artesa de Segre és Artesa de Lleida (de la província). I per aquesta mateixa raó, Artesa de Lleida és, per a tothom, l'Artesa més coneguda, o sigui Artesa de Segre.

El Felip Gallart, per no embolicar la troca (per no confondre els lectors de la seua interessant novel·la) se sana amb salut, i per no donar massa explicacions, senzillament, opta per silenciar el nom del seu poble. Lamentable, no?

I tot això, perquè algú ben pensant se li va ocórrer que, per diferenciar oficialment els pobles que tenien el mateix nom, de posar-los un cognom. A nosaltres, que no teníem padrins, ens va tocar el nom de la ciutat més important de prop nostre: és clar, Lleida. A altres els va tocar Balaguer, Agramunt, Bellpuig... Oficialment ja van descansar, ja tenien tots els pobles ben inventariats i classificats. Molts d'aquests pobles, no tan conservadors, masoquistes o de bon conformar com el nostre, ja se n'han desempallegat d'aquest cognom que no els deixava tenir personalitat pròpia. Nosaltres sempre dormim a la palla!

Ja sé que tot això que dic és predicar al desert. Amb totes les vegades que ho he dit no faria falta tornar-hi a insistir, però, malgrat tot, hi insisteixo un cop més. Potser de tant anar el càntir a la font...

A. Costafreda

LES PINTURES MURALS DE LA CAPELLA DEL SANT CRIST DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT MIQUEL D'ARTESA DE LLEIDA

Quan entrem a l'església parroquial d'Artesa de Lleida una de les primeres percepcions que pot tenir el visitant forà, o fins i tot alguns feligresos de la vila, és que aquesta església ha estat, com tantes altres, presa de la barbàrie i la inconsciència humana, tot mutilant el seu interior i el seu millor patrimoni eclesiàstic, artístic i cultural.

L'església d'Artesa de Lleida resumeix perfectament les característiques d'un dels models de l'arquitectura eclesiàstica de les comarques lleidatanes del segle XVIII. Barroca en els detalls compositius de l'interior, i amb trets classicistes en les traces de la planta i els alçats, d'una nau central amb volta de canó amb llunets, capelles laterals i absis poligonal.

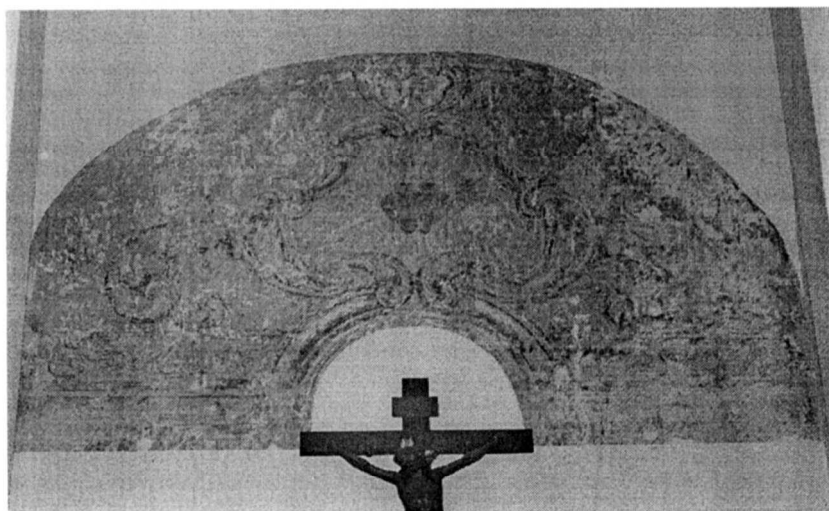
Sortosament encara es conserven alguns objectes litúrgics d'aquell estiu de 1936, i a partir d'ara podrem gaudir d'una nova troballa pictòrica, encara que força malmesa, als murs de la mateixa església d'Artesa de Lleida.

Entrant per la porta principal del temple trobem que la primera capella de la part de l'epístola (part dreta) està dedicada al Sant Crist, sempre presidida per la imatge del crucificat amb la Mare de Déu Dolorosa als

seus peus. Recentment amb les tasques de neteja i pintura de la capella han sortit unes pintures murals que antigament ornaven la paret principal d'aquesta. Ocupen la part superior del mur, amb una forma semicircular semblant a un ventall. A la part central hi ha un espai també semicircular buit, segurament per situar-hi la imatge de Crist. El fons de la pintura mural és blavós, amb unes rocalles de tonalitat groguenca situades al centre que envolten dos cors vermells units. Un d'ells és el Sagrat Cor de Maria, que porta una espasa clavada –com a Verge Dolorosa– amb una assutzena que surt per la part superior. L'altre és el Sagrat Cor de Jesús, envoltat per una corona d'espines de color verd i una creu que surt a la part de dalt, juntament amb unes flames. Els dos cors a la vegada estan envoltats per raigs de llum. Damunt d'aquesta representació hi ha novament unes altres rocalles més petites, que custodien cinc taques vermelles: són les cinc llagues de Crist. Iconografia que utilitzen com emblema les confraries de la Sang.

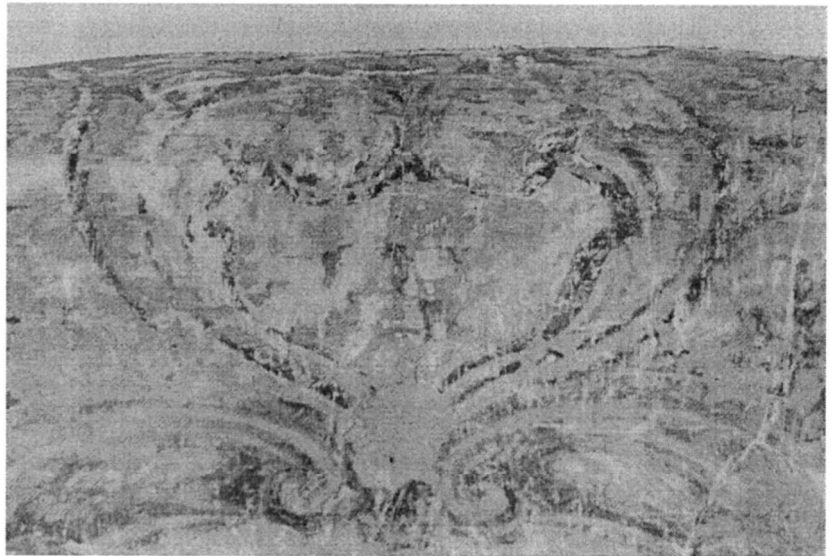
Pel que fa a la cronologia d'aquestes pintures podríem datar-les de finals del segle XVIII, encara que també podrien situar-se a la primera meitat del segle XIX, moment d'expansió de l'esmentada advocació. Pintures que responen a una tipologia decorativa desenvolupada arreu d'Espanya i Catalunya al segle XVIII, amb un caire escenogràfic i teatral, però que perdura fins la primera meitat del segle següent.

Hem de recordar que l'església de Sant Miquel Arcàngel d'Artesa de Lleida fou realitzada durant el primer terç del segle XVIII. A la portalada principal d'entrada al temple, i sota la imatge de Sant Miquel (treta actualment de la seua fornícula per qüestions de seguretat, a l'espera d'una adient restauració), hi ha una cartela amb

Vista general de les pintures

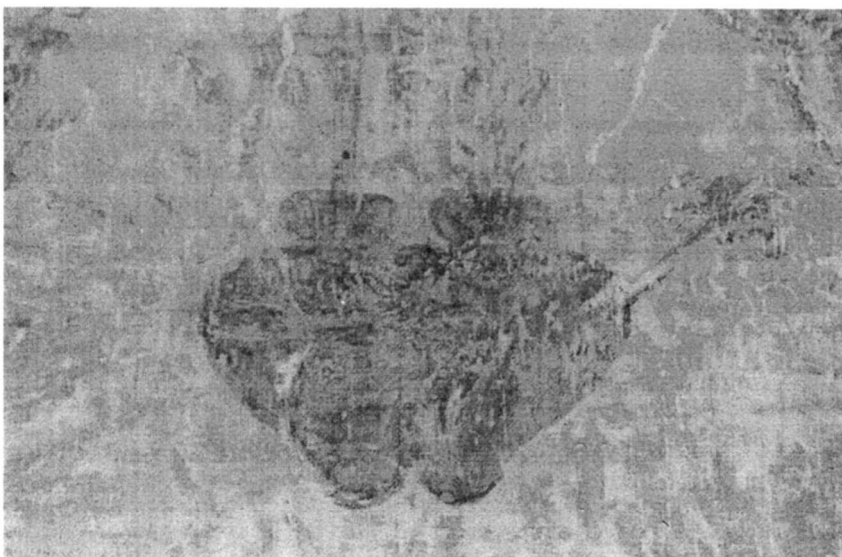
la data de 1735. Així mateix gràcies a uns apunts de mn. Anton Bernat, rector de l'església abans de la guerra civil, redactat el primer de gener de 1939, nomenava els altars cremats al 1936, entre els quals podem citar com a més antics l'altar major de Sant Miquel del 1735. Del mateix any són també el de Sant Isidre, acompanyat per les imatges de sant Joan Evangelista i sant Gregori; i l'altar del Roser, amb les figures de sant Joaquim i santa Anna; aquest tenia uns medallons en relleu on es podia llegir precisament la data citada de 1735. De l'any 1747 és l'altar de sant Antoni de Pàdua, amb sant Felip Neri i sant Ramon. En canvi per a res no citen les pintures avui trobades a la capella del Sant Crist, sens dubte perquè quan mossèn Anton Bernat redactà el seu manuscrit aquestes ja estaven cobertes. Tampoc no hi ha cap referència d'aquestes pintures a les visites pastorals del temple d'Artesa de Lleida conservats a l'Arxiu Capi-tular de Lleida. En aquest sentit tenim constància que el bisbe de Lleida Dr. Josep Messeguer a la visita del 6 de maig de 1895 va recomanar «*el blanqueo del espacio templo parroquial, que bien merece esta mejora*». Per tant és possible que, si la recomanació del bisbe es va dur a terme, a finals del segle XIX es cubriren les pintures del Sant Crist.

Un detall de les pintures

Per tal de conservar aquesta policromia està previst que el proper estiu (any 2000) el Servei de Restauració dels Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya realitzarà una de les seues denominades «Campanyes d'estiu», per tal de fixar l'esmentada policromia de la capella del Sant Crist, netejar-la i fer una suau reintegració pictòrica que realci suficientment les formes representades: sagrats cors, elements decoratius, etc.

Isidre Puig
Josefina París

Un altre detall

Servei Català
de la Salut

**Regió Sanitària
Lleida**

Av. Alcalde Rovira Roure, 2
25006 Lleida
Tel. 973 70 16 26

PROGRAMA DE PREVENCIÓ DEL CÀNCER DE MAMA

Adreçat a totes les dones de 50 a 64 anys

El programa de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya a través de La Regió Sanitària Lleida del Servei Català, ha elaborat i ha posat en marxa el Programa de Prevenció del càncer de mama

El càncer de mama és un dels més coneguts entre les dones de 50 a 64 anys. Aquest risc justifica la importància de fer revisions periòdiques de l'estat de les mames a aquestes edats.

La manera més fiable per descobrir inicis de càncer a les mames és la mamografia. La mamografia és una radiografia i inofensiva. La majoria de vegades confirma que no cal patir, però... és millor saber-ho!

I si la mamografia descobreix alguna cosa, doncs també és millor saber-ho. Es guanya un temps decisiu per al seu tractament i el seu guariment.

Durant els pròxims dies totes les dones de 50 a 65 anys de **l'àmbit de ABS Lleida Rural Sud** rebran al seu domicili una carta, amb la data i hora de la seva cita per fer-se la mamografia totalment gratuïta.

Si ets una dona de 50 a 64 anys, quan t'avisin per fer-te una mamografia, ves-hi!

Atentament:

Equip d'Atenció Primària
Àrea Bàsica de Salut Lleida Rural Sud

1918

UN ANY, EN LA HISTÒRIA D'ARTESA, A TENIR EN COMPTE (2)

Tenim constància que l'any 1918 la *Artesana, Sociedad de Socorros Mútuos* estava ja estava constituïda i en ple funcionament, tal com ho demostra la notícia que apareix al diari *el Correo de Lérida* del dimarts 22 de gener en què es dóna compte de la renovació de càrrecs de la seva junta directiva. Per aquesta notícia sabem que Sebastià Gallart Barberà va ser elegit president, Josep Jové Vilalta vice-president, Felip Bonastra París secretari, Guillermo Drudis Ros vicesecretari, Josep París dipositari i Josep Benet i Joan Carrera vocals. Una entitat local de previsió social que sembla que no va ser legalitzada a nivell oficial fins l'any 1926 i que tenia com a finalitat, segons assenyala Felip Gallart¹, *ajudar-se mútuament els seus socis en cas de malalties o de defunció*, per la qual cosa els socis pagaven una quota mensual destinada a fer front a les malalties i defuncions dels membres del col·lectiu. Malgrat que aquests fossin els fins principals d'aquesta entitat, tenim constància que també va col·laborar en l'organització de les festes majors i en altres actes cívics i festius que se celebraren durant aquell any i els següents a Artesa.

Una entitat que en aquella època va tenir un paper destacat en la vida cultural i de lleure del poble fou la *Societat Coral Recreativa i Instructiva La Primavera*. Constituïda l'any 1912, va funcionar fins a la Guerra Civil, essent el seu període de màxima activitat el que va des de la seva fundació fins als anys vint, quan els sindicats de Sant Isidre i el Porvenir organitzen també activitats culturals i lúdiques per als seus associats, encara que va tornar a recuperar part del seu protagonisme a finals d'aquella dècada, coincidint amb l'inici de la crisi del Sindicat de Sant Isidre. Segons Felip Gallart aquesta entitat *neix en un moment de certa recuperació de la cultura catalana*².

La Primavera, tal com assenyalen els seus estatuts, tenia com a objectius principals la instrucció, l'educació i el lleure dels seus associats, propòsits en els quals cal dir que durant bona part de la seva trajectòria va destacar, ja que agrupava bona part del jovent del poble, en un ambient assambleari i democràtic, tot constituint una veritable escola en la qual es formaven els homes que més tard havien de dirigir els diversos estaments del poble. En el marc de les seves finalitats va tenir cura de l'organització dels balls de les festes, conferències, sessions de teatre i també va crear una escola per a infants i adults.

A partir de les actes de les sessions de les juntes generals de *la Primavera* es dedueix que l'organització de les sessions de ball tenien una gran transcendència per les juntes rectores, com ho demostra el fet que aquesta activitat s'enduïa una part important del pressupost anual. Però no menys importància tingué la vessant instructiva i cultural de la societat, com ho prova que a finals de 1913, molt poc temps després de la seva constitució, es va contractar un mestre per donar classes nocturnes als associats i fins i tot uns anys més tard, cap a finals de l'any 1918, s'organitzà una escola diürna no oficial per a nens, dirigida pel mestre Jaume Torremadé Español, que va funcionar fins a mitjans dels anys vint, i continuà, durant aquesta època, les classes nocturnes per a adults; entre els fins culturals cal apuntar també l'organització d'algunes conferències de gran interès.

Quant a l'apartat d'ensenyament cal apuntar que l'any 1918, a més d'aquesta escola privada organitzada per *la Primavera*, hi havia a Artesa l'escola oficial, amb una classe per a nens i una altra per a nenes, a la qual hi estaven matriculats uns 150 infants del poble d'entre 7 i 12 anys. L'escola de nens estava als baixos de l'ajuntament i la de les nenes a la casa on es troba actualment *La Femosa*, que era propietat municipal. L'ajuntament sufragava part del material escolar i també el lloguer de l'habitatge dels

mestres. La classe dels nens estava dirigida pel mestre Josep Mateu Amigó, natural de Lleida, que va exercir el magisteri al nostre poble des del mes de setembre de 1895, en què va substituir Joan Ginera Mir, fins al 21 d'abril de 1921 en què es va jubilar en complir 70 anys, per tant va regentar l'escola masculina durant 26 anys. I la classe de les nenes estava dirigida per la mestra Mª Montserrat Minguella Garsavall, natural de les Borges Blanques, que la va regentar des del 24 de maig de 1916, en què va substituir Paula Galceran, que hi va exercir des de 1911 a 1915 i Carme Cunillera Llovera, germana de mossèn Pere Cunillera, que va estar com a interina el curs 1915-1916, fins al 9 de gener de 1927 en què va passar a Artesa de Segre i va ser substituïda, primer de forma interina durant un any, per Teresa Rebull Solé i després per la titular Amparo Homs Guixé, que va ocupar la plaça des del juliol de 1927 fins al mes d'abril de 1932.

L'any 1918 *la Primavera* ³³, participa en l'organització de tots els actes culturals i festes que es celebren al poble, ja sigui suportant directament tot el pes de l'organització i les despeses o indirectament com a col·laboradors en l'organització i desenvolupament de l'acte. Quant a l'apartat cultural, a més d'iniciar les activitats a l'escola priva-

La mestra Montserrat Minguella

Carme Cunillera, mestra interina d'Artesa

da per infants i les classes nocturnes per a adults, organitza un cicle de conferències *instructives*, que inicia el 17 de març, amb una conferència del director del Liceu Escolar de Lleida, l'eminent pedagog lleidatà Frederic Godàs. Quant a l'apartat de festes es contracta, per fer els saraus de ball de la societat, la banda d'Artesa per tot l'any, per la quantitat de 1.100 pta., amb l'obligació de tocar vuit músics en totes les festes que se celebressin a Artesa, *vuit balls repetits reglamentaris*. Així mateix *la Primavera* participa de forma activa, com veurem, en l'organització de les tres Festes Majors que aleshores es celebraven al nostre poble i en la festa d'Homenatge a la Vellesa, que fou un esdeveniment memorable pel poble i va tenir un gran ressò a tots els nivells.

A partir del llibre d'actes de les sessions ordinàries de *la Primavera* tenim la prova escrita de l'existència d'una banda de música al nostre poble, la qual estava formada, segons es dedueix d'aquests texts, per vuit músics, tots ells sembla

que eren veïns d'Artesa. Aquesta banda, segons es pot deduir de les mateixes fonts escrites, va iniciar la seva trajectòria l'any 1914, ja que l'any següent és contractada per amenitzar els saraus de ball que organitza la societat totes les festes de l'any, pel preu de 900 ptas. anuals, contracte que s'anirà prorrogant fins a l'any 1919. Per tant el seu final es pot situar cap a l'any 1920 o 1921, sense que tinguem coneixement del perquè es produeix la seva dissolució. Una banda que tocava en totes les festes i actes que tenien lloc al nostre poble durant tota la seva existència i que per aquest motiu va comptar amb el suport de l'ajuntament, com ho demostra el fet que els anys 1917 i 1918 se concedís al seu director una subvenció de cent pessetes anuals.

Tenim constància que l'organitzador, animador i director d'aquesta banda fou el músic Josep Mosella Roig, que es va establir, junt amb la seva família, al nostre poble cap al 1914. El senyor Mosella va néixer a Lleida l'any 1870 i es va quedar orfe ben petit per la qual cosa es va haver de ficar a treballar de molt jove, motiu pel qual no va poder anar a l'escola. El seu esperit inquiet el va portar a ingressar, en la seva joventut, a la banda militar de Lleida on va aprendre música i a llegir i escriure i en la qual va tocar diversos instruments de vent fins al 1914, en què per problemes d'asma va haver de cessar. Després d'abandonar la música militar s'estableix a Artesa, en un pis del carrer de la Vileta, amb la seva esposa, Josepa Cortés Lluch i els seus fills Josep, Pilar, Assumpció, Narcisa i Trini. Les raons per les quals s'instal·len a Artesa no estan massa clares, encara que sembla que els va sortir l'oportunitat de regentar un cafè o una taverna. Tota la família va romandre al nostre poble fins l'any 1921 o 1922 en què s'estableixen de nou a Lleida, ciutat on en Josep Mosella entra a formar part de la banda municipal, en la qual va romandre fins a la seva mort ocorreguda el 24 de desembre de 1936.

En el pla econòmic cal apuntar que l'any 1918 va ser un any en què la collita d'olives al secà no va ser massa abundosa, però en canvi a les zones de regadiu sí que sembla que va ser més bona, encara que el fet que les olives es paguessin a 20 pta. la quartera, un preu considerat elevat en aquella època, va compensar la baixa producció general. Però malgrat aquesta baixa producció la recol·lecció no es va acabar fins a principis de març, segons apunta

una notícia publicada pel diari *El Correo de Lérida*. Si tenim en compte que la recol·lecció s'iniciava normalment a principis de novembre ens podem fer una idea de la gran superfície que podien ocupar aleshores les oliveres al terme d'Artesa, essent, per tant, el principal cultiu del nostre poble. Hipòtesi avalada pel fet que aquell any hi havia cinc molins d'oli en funcionament.

Un dels actes més lluïts dels que es celebren l'any 1918 al nostre poble va ser, sense cap mena

**Josep Mosella Roig (i la seva esposa Josepa Cortés),
director de la banda de música d'Artesa**

de dubtes, la festa d'Homenatges a la Vellesa, una festa molt reeixida a nivell local i que va tenir un ressò molt gran en la premsa lleidatana. Una celebració que va ser instituïda l'any 1915 per la Caixa de Pensions per a la Vellesa i que l'any 1918 estava molt estesa per tot Catalunya. Uns homenatges als vells que nasqueren arran d'un donatiu de vint mil pessetes efectuat per part d'una persona que va demanar la reserva absoluta de la seva identitat i que aquests diners es destinessin a obres de beneficència social, segons criteri del director de la Caixa. Des de la Caixa es va crear l'Obra dels Homenatges a la Vellesa, els quals tenien com a objectiu, tal com assenyalaven les seves bases,

«enaltir la idea de la Vellesa, arrelant en el cor de la gent l'amor i el respecte als vells, i preferentment als d'estament humil. Fomentar i propagar les idees i les operacions de previsió per a preparar una bona vellesa als obrers i a les classes treballadores i fer actes de beneficència a favor dels vells pobres i desvalguts».

En aquestes bases s'assenyalava el dilluns de Pasqua de Resurrecció de cada any com a *«dia dedicat a obsequiar, honrar i enaltir els vells en tot el territori de Catalunya i Balears, procurant-se que dit dilluns de Pasqua quedi convertit en festa anyal catalana dels vells, que es respecti per tot arreu de Catalunya».* El primer d'aquests actes va tenir lloc el dia 5 d'abril de 1915 a Sant Sadurní d'Anoia i va servir com a model de tots els actes d'aquest tipus que es celebraren posteriorment a tota Catalunya. Tenien com a premissa la demostració pública de consideració, respecte i amor a la vellesa i als vells, sobretot dels estaments més humils, en una època en què hi havia una gran desprotecció social de la vellesa.

A partir de 1915 es creen en algunes poblacions Patronats locals de la Vellesa, formats per l'alcalde, el rector, el jutge i altres persones designades per les autoritats locals, amb la missió organitzar cada dilluns de Pasqua els actes d'Homenatge a la Vellesa i també fomentar a nivell local la previsió per a la vellesa i les obres de beneficència per atendre els vells més necessitats. Aquests actes a partir de 1916 prengueren una gran volada i des de 1918 s'estengueren per tot Catalunya, gràcies al lliurament de llibretes de pensions i d'estalvi a les persones grans més necessitades.

L'any 1915 des del Govern Civil de Lleida i des de la Caixa de Pensions per a la Vellesa es remet a l'alcalde d'Artesa sengles cartes en les quals se li demana que convoqui el rector, el jutge i altres persones que consideri adients per a constituir el Patronat local de la Vellesa, al mateix temps que se li adjunta l'acta de constitució del patronat que s'havia de retornar signada i un exemplar bilingüe de les bases de l'Obra dels Homenatges a la Vellesa. Per part de l'ajuntament en aquesta ocasió no es va prendre en consideració aquesta demanda, per la qual cosa l'any següent el director de la sucursal de Lleida de la Caixa de Pensions, Sr. Enric

Torreadella, va tornar a insistir que l'ajuntament prengués en consideració la creació del Patronat local de la Vellesa, demanda que també va ser rebutjada.

Amb data de 26 de febrer de 1917, el Sr. E. Torreadella, remet una nova carta a l'alcalde d'Artesa en la qual li participa que el Consell Directiu de la Caixa de Pensions havia iniciat els treballs preparatius del tercer Homenatge a la Vellesa, a celebrar el dia 9 d'abril, dilluns de Pasqua de Resurrecció i que s'havia acordat destinar, per part de la Caixa, la quantitat de deu mil pessetes i deu mil més per part de l'Institut Nacional de Previsió, per bonificar pensions vitalícies de vells desvalguts en les actes d'homenatge que es celebressin en les diferents localitats del país. En la mateixa carta es demana que des de l'ajuntament es constitueixi el Patronat Local de la Vellesa i s'acordi celebrar la festa d'Homenatge a la Vellesa, comunicant aquests acords de la cooperació municipal a la sucursal de Lleida abans del 8 de març següent.

En aquesta ocasió es va prendre en consideració la petició de la Caixa i es decideix constituir el patronat, motiu pel qual el dia 22 de març es desplaça al nostre poble el Sr. Fèlix Jové, en representació d'aquella entitat, per tenir una reunió amb els membres que havien de formar part d'aquest patronat, per explicar-los la finalitat de l'obra d'Homenatge a la Vellesa i com s'organitzaven les festes que es celebraven en les diverses poblacions.

Per fi, el dia 2 d'abril següent, es va constituir el Patronat Local de la Vellesa d'Artesa, integrat per l'alcalde Josep Falguera Oró, com a president, pel jutge Eugeni Porqueras Sans, el rector de la parròquia Pere Cunillera Llovera, el secretari de l'ajuntament Teodoro Aldomà Companys i el veí Batista Morera. Els quals s'havien d'encarregar d'organitzar la festa de la vellesa d'aquell mateix any.

En la mateixa data, segons una notícia publicada pel diari *El País* de 3 d'abril, es va constituir el Patronat Local de la Vellesa de Puigverd de Lleida integrat per l'alcalde Francisco Cornadó, pel rector de la parròquia Esteve Colomina, el jutge municipal Cosme Griñó i els veïns Trinitat Massot, metge del poble i Ramon Tomàs.

En les edicions de finals de març i primers d'abril dels cinc diaris que s'editaven aleshores a Lleida es van publicant tot un seguit de notícies so-

bre les festes d'Homenatges a la Vellesa que s'estaven preparant en els diversos pobles de les comarques de Ponent, destacant sobre totes la que estava previst celebrar als Camps Elisis de Lleida i així mateix en una notícia que es publica al diari *El Correo de Lérida* del dissabte 31 de març es diu que, entre altres pobles de les rodalies de Lleida, es preparen també festes a Artesa de Lleida i Puigverd de Lleida, pel dia 9 d'abril, dilluns de Pasqua de Resurrecció.

La notícia sobre els preparatius per la celebració d'aquesta festa al nostre poble devia sorgir de la sucursal de Lleida de la Caixa de Pensions, segons es pot deduir d'una carta que el Sr. E. Torrebaddella, delegat d'aquesta sucursal, va enviar, amb data de 3 d'abril a l'alcalde d'Artesa, en la qual li anunciava que el dia 9, a les 5 de la tarda, arribarien les personalitats que havien de prendre part a la festa, demanava que es convoqués el veïnat a l'entrada del poble per a rebre'ls, li pregava que es muntés una petita tarima pels oradors, que s'engalanessin balcons i finestres i que es designessin dos vells per presidir l'acte com a símbol de la vellesa.

Per tant tot sembla indicar que des de la Caixa de Pensions es tenia el convenciment que tot estava preparat a Artesa per celebrar la festa el 9 d'abril de 1917. Però tots els indicis que tenim semblen indicar que no es va arribar a celebrar, ja que no apareix cap acord sobre aquesta celebració a les actes de les sessions de l'ajuntament o sobre l'assistència de la corporació municipal a l'acte, ni tampoc trobem consignada cap despesa al respecte en els llibres de caixa, ni apareix en els diaris de Lleida publicats en els dies posteriors a aquesta data

cap notícia sobre la festa d'Artesa, com succeeix sobre les que tingueren lloc en aquella data en altres pobles que apareixen en les relacions publicades els dies anteriors.

Així doncs la primera festa d'Homenatge a la Vellesa que es va celebrar al nostre poble va ser l'any 1918. Un acte organitzat pel Patronat Local de la Vellesa, que estava presidit, en aquell moment, per l'alcalde Salvador Jové Vilalta i integrat pel jutge municipal Eugeni Porqueras Sans i pel rector de la parròquia mossèn Pere Cunillera Llovera, aquests dos darrers, de fet, foren els veritables organitzadors de l'acte. En principi estava previst celebrar la diada, com a tot Catalunya, el dia 1 d'abril, dilluns de Pasqua de Resurrecció, però per raons que no trobem especificades documentalment no es va fer i des de l'ajuntament es va demanar a la Caixa de Pensions poder-la realitzar el diumenge següent, dia 7, petició a la qual es va accedir. Una possible explicació a la no celebració de la festa el dia 1 d'abril, tal com estava previst, la podríem trobar en les defuncions de tres ancians durant la darrera setmana de març i el mateix 1 d'abril, els quals per edat podrien estar inclosos entre el grup de vells homenatjats.

En la mateixa sessió ordinària en què l'alcalde donava compte del canvi de data, es va acordar l'assistència a la festa de tot l'ajuntament en corporació, acord que es va refermar en la sessió següent, realitzada el mateix matí del diumenge 7 d'abril, dia en que es va celebrar al nostre poble la primera Festa d'Homenatge a la Vellesa.

Continuarà

Josep Gallart i Fernández

NOTES

¹F. GALLART, *Artesa de Lleida. Aspectes culturals*, Col·lecció La Femosa, Artesa de Lleida, 1993, pàg. 86 i 87.

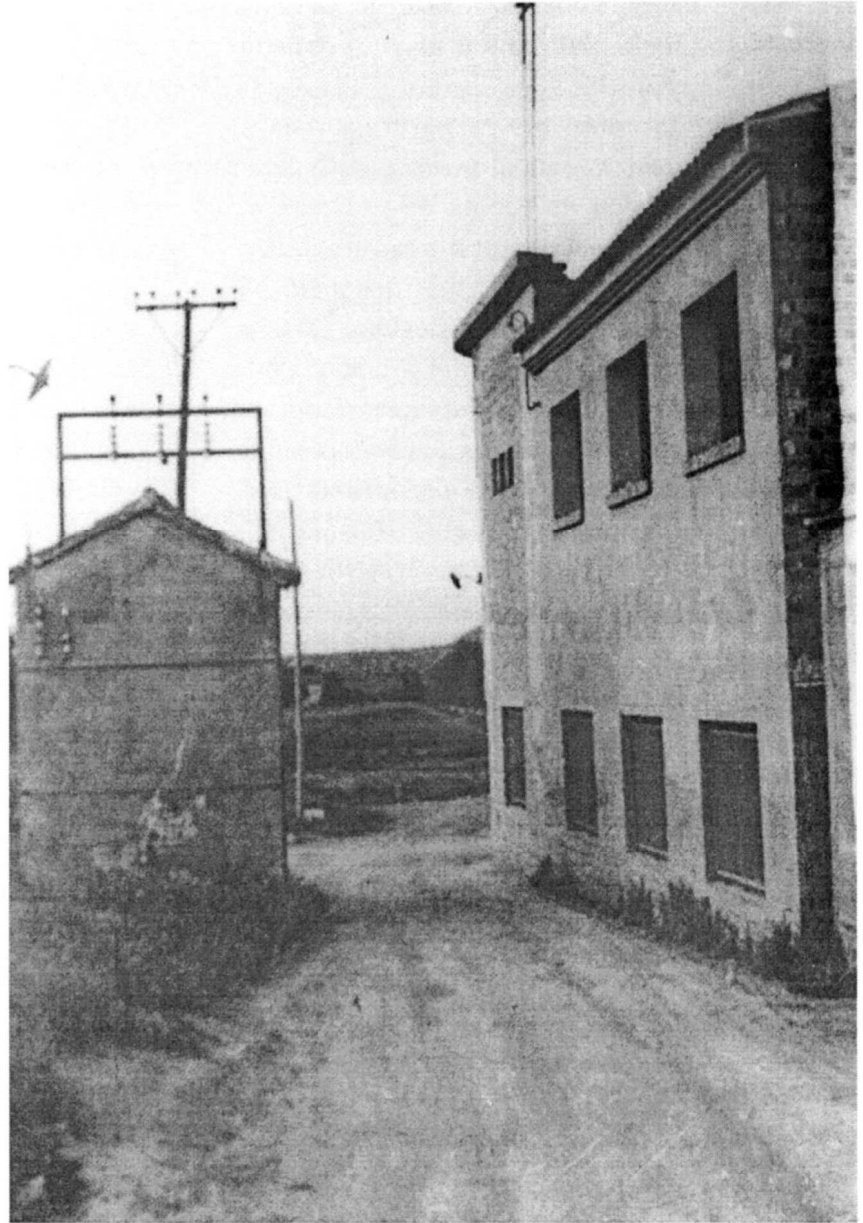
²F. GALLART, *Artesa de Lleida. Aspectes culturals*, Col·lecció La Femosa, Artesa de Lleida, 1993, pàg. 18.

³L'any 1918 era president de La Primavera Josep Morera Bosch (Cal Truquera) i la junta estava formada pels membres següents; Jeroni Morell Trench, Josep Gallart Trench, Joan París Panadés, Josep Garròs Olomí, Guillermo Drudis Ros, Ramon Mor Mir i Ramon Oró Aixut.

LA CASETA DELS LLUMS O LA TRANSFORMACIÓ DEL POBLE

L'any 1918, any que, segurament, es va construir la primera «casetta dels llums», a Artesa ja feia alguns anys que havia arribat l'electricitat; va ser en aquest any quan es va adquirir més potència i es milloraren les instal·lacions. Quan es construï, doncs, la caseta del transformador (que surt a la fotografia), a l'altre costat del camí no hi havia res, és a dir: hi havia només els rentadors públics; dos grans safareigs, més llargs que amples, col·locats junts, però l'un, a una aixecada superior a l'altre, de manera que l'aigua del més alt caigués al de baix. Les baranes d'aquests safareigs estaven fetes amb grans llambordes inclinades per a poder-hi rentar. De tant en tant hi havia una zona plana, com la base d'un pilar quadrat, per a deixar-hi la roba ja ensabonada. La bassa o safareig de baix, era per a ensabonar i rentar la roba i, el de dalt, per eixalavar o aclarir-la. L'any que es va fer la aquesta caseta dels llums, aquests rentadors ja feia anys que havien perdut el seu ús. Les dones que havien de rentar i encara no tenien safareig a casa (que per la poca aigua que hi havia, eren la majoria) anaven a rentar al ramal de vora la Pleta (on són avui els dipòsits de l'elevator). Aquest ramal, de solera de roca, és el que encara passa pel darrera de la caseta de l'escorxador.

L'any 1949, van començar les obres

del que sempre havíem anomenat «Hogar del Productor» i que ara hem de dir (pels més grans costarà una mica) «Llar del Poble»; es va bastir sobre el comunal que hi havia a l'entorn dels rentadors i que, llavors, al fer molts anys que havien perdut l'ús pel qual es van construir, estaven amagats sota el fenàs i les sisques que cobrien tota la zona. A la fotografia que ensenyem avui, ja es veu ben bé

l'estret camí que va quedar entre l'edifici de l'«Hogar» i la caseta del transformador. En aquell temps això no tenia gaire importància, perquè els carros ja hi passaven sobradament i de camions no n'hi havia gaires i, els que hi havia, eren petits o de mida mitjana.

L'auto de línia que venia del Cogul i Aspa, passava pel carrer Nou. Parava davant de cal Morrut, i anava cap a Lleida trencant per cal Fart. Però tot i així, la caseta dels llums feia cada cop més nosa, fins que (als anys cinquanta), es va traslladar al lloc on

és ara: entre l'Hort de l'Alena i la Cooperativa «La Ginesta». Aquella caseta dels llums, pel lloc on estava emplaçada, era molt popular entre la canalla, ja que era un bon lloc per anar-hi a jugar. Així mateix, per a tothom, era sempre un lloc de referència, cosa que no té la nova (o les noves, ja que a Artesa, ara, hi ha més d'un transformador).

Per la fotografia nova que, en Ramon Serra ha fet expressament per a il·lustrar aquest article, es veu ben bé el canvi. D'un pas estret, n'ha resultat un carrer ample, el qual evidencia, d'una manera clara, la imatge d'un poble que va millorant.

Pere Arnau

EL MATEIX CARRER, VISTS DES DE L'ALTRE COSTAT

AMB POQUES PARAULES

ALLÒ QUE TAL VEGADA NO S'ESDEVINGUÉ

En el centenari del naixement de Joan Oliver

Aquest any que hem deixat enrere s'esqueia el centenari del naixement del gran escriptor Joan Oliver, o Perer Quart (el seu pseudònim de poeta). Malauradament i llevat de petites celebracions aïllades, aquest esdeveniment ha passat sense pena ni glòria. Pere Quar no ha tingut el reconeixement que mereixia, sobretot a nivell institucional.

L'obra de Joan Oliver abasta la poesia, el teatre, la narració: També fa incursions en el camp de la traducció i en el món editorial. En totes destacada fins a esdevenir, sobretot a partir dels seu retorn de l'exili, l'any 1948, un dels nostres autors més significatius.

Joan Oliver entenia la literatura no com un fet aïllat. L'escriptor és un home entre els homes, no un ser il·luminat i solitari. L'obra literària no va destinada a un grup d'escollits, sinó a tota la comunitat. La literatura vol fer de l'humà un ésser conscient, crític vers una societat que cal canviar. La literatura és un eina al servei de les persones.

Pere Quart pertany a una generació que féu de la seva obra una mena de militància contra un ordre que escanyava la seva llibertat i la del seu poble; el lliure

pensament, la llengua i la cultura. Una generació que volia salvar els mots, recuperar el nom de cada cosa, refer el camí, aquella història que volien furtarnos. En Joan Oliver, l'home i l'escriptor són una mateixa cosa. Per això, juntament amb la seva aportació literària cal valorar la seva empenta infatigable en qualsevol tasca de redreçament cultural i polític, durant els foscos anys del franquisme.

Pere Quart era un autor incòmode perquè la seva obra té un gran component crític i d'agitació social. Era un autor incòmode i ho continua essent, avui que ho han canviat tot perquè tot continuï com sempre. Sinó, com hom explicar-se la poca atenció que han prodigat les nostres institucions a una figura tan transcendental per Catalunya? Joan Oliver era el gran mestre de l'humor, la ironia i la sàtira, I, ai las! aquests recursos mai no han estat ben vistos pel poder i pels que l'ostenten pel seu profit, que a banda de poca vergonya, acostumen a tenir poc sentit de l'humor. Quincalla miserable, no us adoneu que el vostre silenci és el millor homenatge? Allò que tal vegada esdevingué, esdevé encara.

Felip Gallart

DONES MALTRACTADES

Pels mitjans de comunicació sentim d' una manera més o menys regular, notícies sobre maltractaments confegits a les dones. Encara avui aquest és un fet real i estabornidor. Estadísticament cada dia moren al món quatre dones apallissades i cada divuit segons, una és ataconada. És clar que això són xifres molt poc objectives perquè quantes dones són maltractades i ningú no en sap res?. Com podem dir que són divuit exactament i no vint-i-quatre?. I als països (l' Africa per exemple) on apallissar una dona no es considera ni tan sols punible? I què hi ha de l' agressivitat psicològica? La síndrome de passivitat, indefensió i impotència que arrossega el sexe femení des de fa anys i panys?.

Quan parlem d' aquest tema ens podem perdre entre dades i anècdotes que van des de la més falaguera aproximació fins a la imprecisió més subjectiva per tal com són actes que passen generalment-en la més estricta intimitat. Els fets més evidents són els que surten als mitjans de comunicació, sol ser quan aquella situació, prou dramàtica, ja no es pot ocultar. Potser el més interessant seria esbrinar per què passen aquests fets, per què moltes dones suporten estoïcament situacions d' agresivitat i humiliacions més o menys solapades sense decidir-se a mudar el pas.

Aquesta actitud de menyspreu cap a la dona està participant de la filosofia d' aplicar la llei del més fort. *I això és vàlid tant si parlem de persones individuals, de grups socials, d' estats, races... com de sexes. Es dissortadament, bastant inherent a l' ésser humà. Ja ho diu la dita «El peix gros es menja el petit».*

Des de sempre la llei del més fort s' ha combinat amb la llei del mínim esforç. Suposem que en les societats més primitives l' instint de supervivència va permetre -davant una naturalesa fecunda i fèrtil plena(en aquell temps) de perills i amenaces per al menys dotat dels éssers vius-els humans- atorgar a tots

aquells atributs naturals que podien donar seguretat al grup, una importància cabdal, així : la força, l' agilitat, la millor disponibilitat del temps, confegien a l' humà, mascle, les atribucions del poder de cara a la supervivència de l' espècie. No valia anar amb subterfugis ni abstraccions. Cada u actuava segons les seves possibilitats més elementals. Mentre l' home era qui s' encarregava de la caça major (animals grans i a cops perillosos) la dona, agafada per les diferents etapes de la maternitat, i per una constitució física més blana, es dedicava a tenir cura directa de la prole i també de la caça menor. També era l' home qui dirigia i executava-en les lluites tribals- la defensa i custòdia. Tots aquests atributs que per a nosaltres queden tan llunyans eren primordials per a la supervivència. Van ser milers d' anys que vàrem passar encallats en aquesta etapa primigènia de manera que els anys a venir no farien més que repetir els mateixos compassos amb músiques diferents. Era obvi que la llei del més fort havia de donar més poder a aquells que- donades les circumstàncies- eren més imprescindibles. En les batusses les dones eren utilitzades com a botí, moneda de canvi...la seva vida generalment era respectada perquè no representava un perill, no tenien «poder» per a exercir el control i el domini.

Al llarg dels segles ha anat prevalent la llei del més fort sota diferents aspectes: la capacitat per posseir terres i bens (noblesa medieval) combinat molts cops amb el poder de la paraula (clergat); posteriorment el poder es diposità en la capacitat de produir diner i treball a les fàbriques (la burgesia del S. XX senyoreja aquesta etapa). A l' actualitat el poder està a mans del gran capital de les multinacionals i els mass-media dels mitjans

de comunicació imprescindibles per a la roda del consumisme. En totes aquestes etapes la dona no ha estat res més que un engranatge útil, fàcilment manipulable per una cultura masclista que l'ha apartat, sistemàticament, de qualsevol òrgan o plataforma de poder. Les excepcions (reines, escriptores, científiques) només confirmen la regla. Els homes han continuat manant, uns prenent les decisions importants de la família, els altres (la minoria selecta de dirigents) dictant quan calia lluitar per la terra, pel desig de domini...mentre la dona feia el de sempre: parir, pujar la mainada, tenir cura de tantes coses (innombrables) que feien la vida més amable, més dolça, més humana. Tasques considerades sempre secundàries, irrellevants, apartades de les grans decisions que havien de recollir els llibres d'història de la política, de la ciència, de les arts...Tasques que ben segur es recollirien dins el terme intrahistòria, encunyat per Unamuno- i que parla de totes aquelles persones que també han participat decisivament en el desenvolupament, però des de l'anonimat.

Fa temps que hem abandonat la idea que la força física és imprescindible per a la supervivència. En l'època dels ordinadors i els microxips sembla que hauríem de canviar d'actitud i mirar la dona de tu a tu com un igual. Amb capacitat per dirigir i equivocar-se o encertar-la (tal com han fet els homes). Però sembla que el maleït xip prehistòric bategui encara entre les indecises neurones i de cop surt, novament, el mascle ancestral endomassat amb el vestit de guerra de la prepotència i la intolerància, atonyinant la companya que no és del tot del seu gust o ha sortit amb un comentari poc oportú (vés per on! Si s'ho ha buscat ella mateixa: m'ha provocat!!).

-Ah! Però a mi això no em passa. Jo a la meva dona la tracto molt bé!. Ja hi som. Amb aquest tema passa el mateix que amb els nacionalismes, que no hi ha qui ens entengui. El masclisme no està només en l'atonyinament

o en la paraula gruixuda. Està també en moltes actituds solapades de menyspreu (molts cops inconscient i fins i tot reforçat per l'actitud de les mateixes dones).Es fa evident en la ironia, en la mitja rialla, en la desconfiança envers les seves possibilitats, qualitats i valer que ataquen directament l'autoestima i les converteix en ciutadanes de segona de cara a prendre decisions o a ocupar càrrecs de responsabilitat.

En definitiva, les coses han canviat, però no gaire. Com diu Desmond Morris al llibre El mico nu: «...L'home (i la dona) per molt que pretengui ignorar l'herència genètica del seu passat evolutiu, continua essent un primat» Tant homes com dones hem de canviar molt. Nosaltres també hem de canviar la imatge que tenim de nosaltres mateixes.. No es tracta solament de ser tractades amb respecte, de compartir les tasques familiars, de tenir la mateixa oportunitat d'estudiar, treballar, cobrar el mateix sou segons la categoria professional i un llarg etc. de drets obvis, es tracta de molt més, es tracta de canviar la praxi mental quan tenim una dona davant i pensar que ella com a persona lliure, responsable i amb plenes facultats i drets no ha de tenir cap entrebanc ni un per a poder desplegar la seva personalitat en tota la seva riquesa i complexitat. Es tracta de canviar el llenguatge, el físic i el metafòric.

Avui i de cara a un futur molt proper en què només es necessita la força d'un dit per engegar tota una jornada de treball engrescador, és possible que les qualitats de les dones siguin molt més evidents, i a cops d'enginy i preparació puguem accedir a tenir les mateixes oportunitats de comanament i responsabilitats que els homes. De retruc els farem un lloc al nostre costat per a l'expressió dels sentiments i el diàleg. Ells també hi han perdut atrinxerant-se en aquesta actitud masclista, però això seria tema per a un altre article.

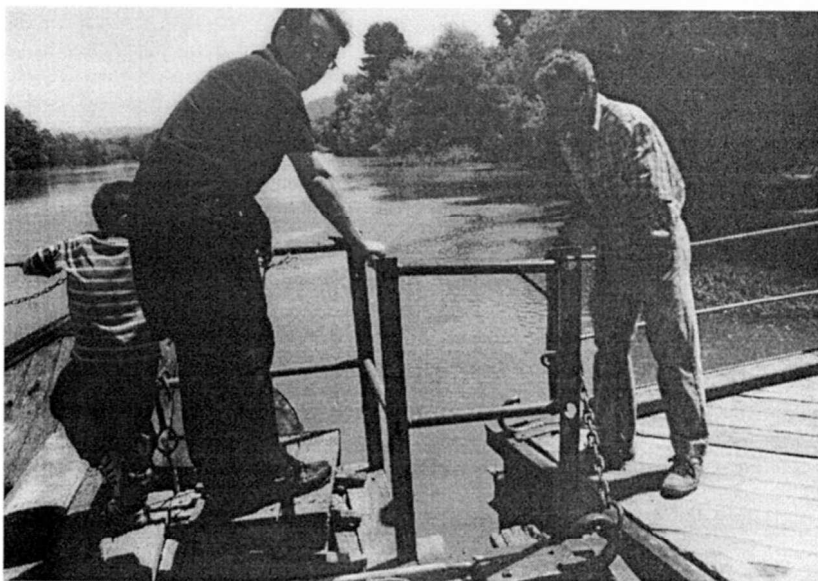
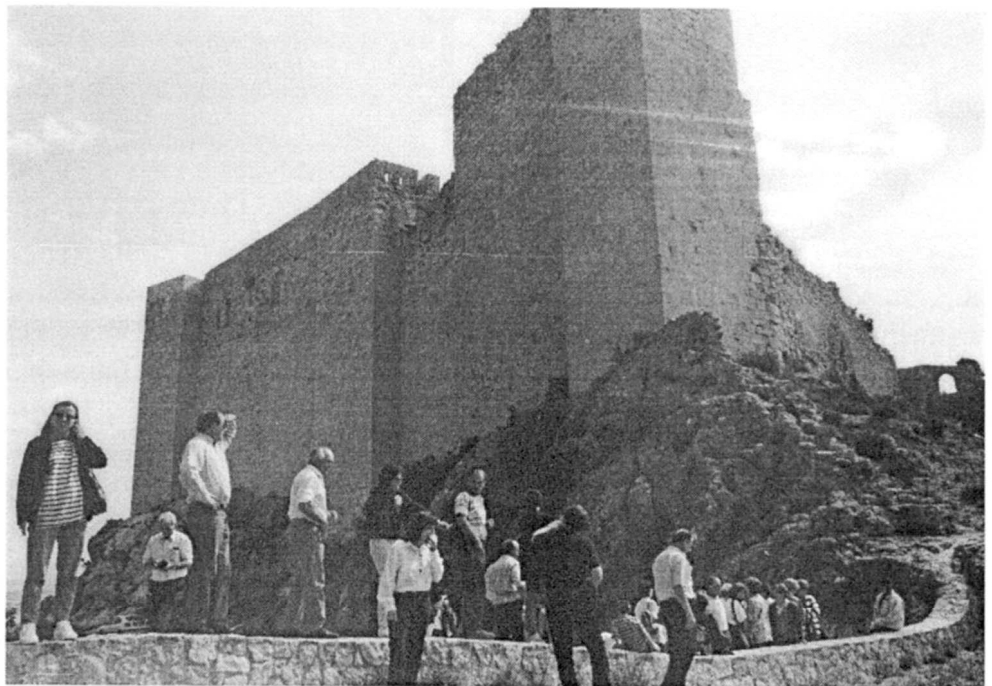
Eulàlia Solà.

QUARANTA-UNA COMARQUES

RIBERA D'EBRE

Marieta, pel bé que et vui,
no et casos a la Ribera,
que et faran menjar bajoques
i flors de carabassera.

**L'imponent castell
de Miravet**

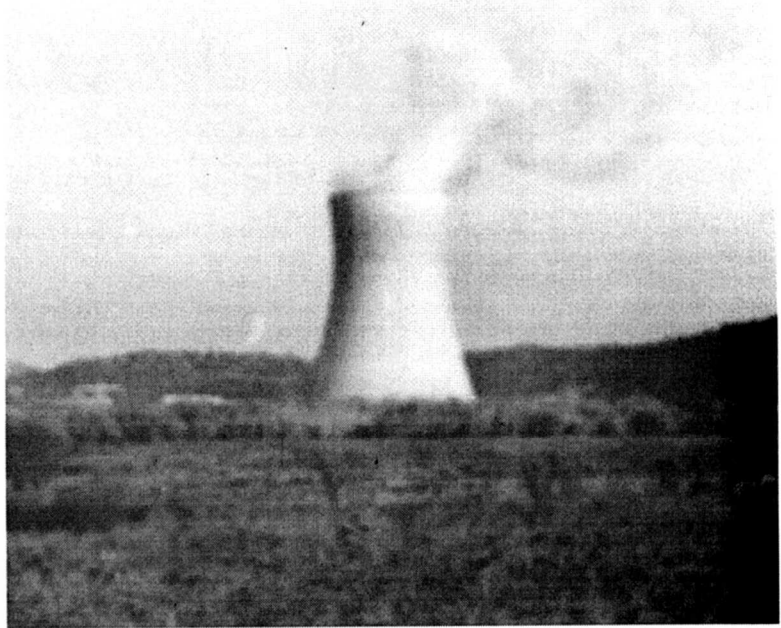
Passant l'Ebre amb la barca de Miravet

La Ribera d'Ebre és una comarca centrada en la conca de Mora. Té una superfície de 825'28 quilòmetres quadrats. Mora d'Ebre n'és la seva capital. El riu Ebre vertebrà la comarca, la qual té una forma allargassada i corbada alhora, seguint la direcció del riu. L'Ebre passa encaixat entre les serres de la Serralada Pre-litoral: pas de l'Ase al començament de la conca de Mora, i pas de Barruera a la sortida de la conca. Però la comarca de la Ribera d'Ebre inclou terres situades aigües amunt de l'Ebre, fins al límit amb Aragó (Flix, Riba-roja). La Ribera d'Ebre presenta l'aspecte d'una gran vall eixamplada en alguns punts (conca de Mora) i vorejada d'altres serres. Al marge dret hi ha les serres de la Fatarella i de

Cavalls (680 m.); al marge esquerre destaquen les serres de Cardó (941 m.), Tivissa i del Tormo.

L'encaixament del riu ha fet possible la instal·lació d'embassaments. El més important és el de Riba-roja, la cua del qual arriba més enllà de Mequinensa (la Franja d'Aragó). Aigües avall de Riba-roja, prop de Flix, s'ha construït una altra presa. Al peu dels embassaments de Riba-Roja i Flix s'hi han instal·lat unes centrals hidroelèctriques que produeixen molta energia a causa del gran cabal d'aigües de l'Ebre. Energia que es veu incrementada considerablement per la que produeixen les dues centrals nuclears d'Ascó: ASCÓ-1, propietat de FECSA, es va començar l'any 1973 i ASCÓ-2, propietat de FECSA (40%), ERHER (40%), HECSA (15%) i Forces del Segre (5%) el 1974..

El clima és mediterrani amb una lleugera tendència continental. Les precipitacions són escasses: per sota dels 400 mm de mitjana anual en les valls més interiors, i per sobre dels 500 mm cap a l'extrem sud-oes (serra de Cavalls). El màxim pluviomètric és a la tardor i el mínim a l'estiu. Les temperatures mitjanes anuals se situen per sobre del 14°, els hiverns són freds (6° de mitjana de gener) i els estius calorosos (entre 23° i 26° la mitjaan de juliol).

Xemeneia de refrigeració de la central nuclear d'Ascó

Ribera d'Ebre, el poble de Ginestar

Cultura ibèrica: vas i pàtera

Del «tresoret» de Tivissa

L'ocupació humana arrenca de Paleolític i Neolític; les pintures rupestres en són un bon testimoni a la serra de Tivissa (cova del Ramat) així com els sepulcres de fossa trobats a Mora d'Ebre. Es coneixen força poblats de l'edat del Bronze i del Ferro, així com ibèrics, entre els quals hem de destacar el poblat del Castellet de Banyoles a Tivissa, en el qual va aparèixer l'any 1927, el famós «tresoret del Castellet de Banyoles»; format per un conjunt de diferents pàteres, vasos i copes de plata repujats, amb incrustacions d'or, d'època ibèrica.

Entre els monuments més rellevants de la Ribera d'Ebre cal destacar el castell de Miravet, d'origen sarraí, el qual fou conquerit per les tropes de Ramon Berenguer IV el 24 d'agost del 1153, i que passà tot seguit a mans dels templers de l'Ordre de Sant Joan. Avui dia, aquest monument, és propietat de la Generalitat de Catalunya i es pot visitar cada dia, dins dels horaris establerts. Cal destacar també, el castell de Mora d'Ebre i l'església romànica de Palma d'Ebre, entre altres.

FOLKLORE:

La cobra amb que en cetem aquest article, és recollida a Artesa, però la trobem també a la Ribera i en altres lloc. Els pobles de la Ribera d'Ebre es motejaven els uns al altres amb mal noms. En recollim alguns: A Riba-roja, o puta o boja. A Flix, qui mal n'entra, mal n'ix. A Ascó, llangardaixos. A Ascó, Robar ruc. A Vinebre, Caragols. Gent de Mora, gent traïdora. Rucs de Garcia, si pugués no els compraria. A la Torre (de l'Espanyol), són raboses. A Palma d'Ebre són mussols:

No et casos a la Palma,
que es terra de mussols,
i et faran anar a caçar llangostos
tant si vols com si no vols.

A Tivissa, són festeros,
a Mora són morellans,
a Miravet són riereros
i a Ginestar hortolans

Del pas de l'Ase en amunt,
ni a les fosques ni en llum

MUNICIPIS DE LA RIBERA D'EBRE HABITANTS (1986) TERME (km quadrats)

ASCÓ.....	1.847	73'98
BENISSANET	1.070	23'03
FLIX	5.003	16'29
GARCIA	604	51'78
GINESTAR	938	15'63
MIRAVET	844	33'22
MÓRA D'EBRE	4.253	44'65
MÓRA LA NOVA	2.870	15'86
PALMA D'EBRE, LA	906	38'81
RASQUERA	906	50'32
RIBA-ROJA D'EBRE	1.789	100'02
TIVISSA	1.815	208'37
TORRE DE L'ESPANYOL, LA	744	27'91
VINEBRE	486	26'43

A. C. i R. S.

Aquell aeròlit que ens cau del cel o H₂O congelat o d'aquesta aigua no en beuré o aigua que no veus no te la beus o aigua xiulada no fa mal però

Després d'anys d'anar mirant el terra, de ser realista, de no fer volar coloms, ara resulta que em de mirar cap el cel, de fer una mica de pagès, però no per veure si plourà sinó per tal de no cagar-la ja que segons han dit hi ha una mena de coloms que de tant en tant ens envien una mena de regalets congelats que ens poden aixafar la casa, el cotxe o la crisma.

Mentre els nostres científics, o els d'ells, els de CSIC, es posen a estudiar-los (prou que els ha costat posar-s'hi), i ens diuen si es producte d'algun cometa que es volia agermanar amb algun punt de la terra o si és la conseqüència de la investigació espacial, quasi ho preferiria, ja que els que fos un subproducte de les letrines del avions ho trobo poc romàntic. Mentrestant, en vista de que allò que et caigui a sobre és una veritable loteria, la gent s'ho pren a broma i de tant en tant s'envia alguna sorpresa, més aviat congelada, amb el que s'ho passen d'allò més bé.

A partir d'ara en les rogatives per l'aigua, que es fan per la sequera, s'haurà de fer afinant, perquè ens poden obsequiar amb una roca congelada que ens pot deixar ben estobats.

Des d'aquí voldria dirigir-me al respectable lector per tal de formar, dins de la Femosa, la secció de aeròlits, de la mateixa manera que hi ha la d'arqueologia o la de cates indiscriminades de Rioja o Penedès, i no per anar-los a trobar, sinó per fer-los, i anar-los a escampar de mica en mica per aquests camps i carrers del nostre poble per tal d'animar a la gent a que mirin al cel i que es deixin de les misèries de la terra. D'aquesta manera sempre que veguem que la moral comença a baixar, serà el moment de deixar caure un petit glaçó en qualsevol racó.

Ara que ens trobem en ple hivern, en el més cru de la fredor més glaçada, crec que seria el moment de començar a preparar la nevera per tal de que en el moment adequat pugui sortir un aeròlit o aerogelit, solament ens falta parlar del lloc i de l'hora més adient.

Aquells que es vulguin apuntar al còctel que vinguin i preguntin per mi.

Lluís Salvador

